

Täysistunto

Keskiviikko 3.4.2024 klo 14.00—19.50

10. Vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024

Kertomus K 3/2024 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 10. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan, jolle työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava lausunto. Keskustelu ja asian käsittely keskeytettiin perjantaina 22.3.2024 pidetyssä täysistunnossa. — Nyt tätä keskustelua jatketaan. Edustaja Peltonen.

Keskustelu

18.27 Eemeli Peltonen sd: Arvoisa puhemies! Aivan aluksi haluan kiittää vanhusasiavaltuutettua arvokkaasta kertomuksesta, joka sisältää monia tärkeitä huomioita maamme ikäihmisten asioiden ja palveluiden tilasta Suomessa. Tämä kertomushan mahdollistaa eduskunnalle arvokkaan mahdollisuuden käydä keskustelua muun muassa arvokkaan vanhuuden toteutumisesta ja ikäihmisten arjesta sekä palveluista ja ennen kaikkea niistä todella valitettavista epäkohdista, joita liian moni meidän maamme ikäihminen joutuu arjessaan elämässään kohtaamaan.

Arvoisa puhemies! Tässä ennen pääsiäistä kun aloittelimme keskustelua tästä vanhusasiavaltuutetun kertomuksesta, aika monessa puheenvuorossa näitä ikäihmisten palveluita käsiteltiin perustettujen hyvinvointialueiden palveluiden ja toiminnan kautta. Aivan totta onkin se, että kyllähän hyvinvointialueet tämän sote-uudistuksen jälkeen ovat aivan valtaavan paljon vartijoina nimenomaan ikäihmisten palveluiden toteuttamisessa siinä, että laadukasta palvelua voi kaikkialla Suomessa saada sillä tavalla kuin on oikein ja perusteltua myöskin edellyttää. Mutta on hyvä muistaa, että eivät ne ikäihmisten palvelut, heihin vaikuttavat palvelut, ole ainoastaan hyvinvointialueiden asia. Myös kunnilla on merkittävä vastuu monista sellaisista palveluista, jotka vaikuttavat myös meidän ikäihmistemme arkeen ja sen sujuvuuteen. Kunnissa päätetään muun muassa ikäihmisten asumisneuvonnan järjestämisestä — hyvin monissa kunnissa kuntien tehtävä edelleen myös sote-uudistuksen jälkeen. Sen lisäksi esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, sen palvelukonaisuus, jää myös tämän sote-uudistuksen jälkeen kunnille, ja näissä HYTE-palveluissa on nimenomaan kyse ennen kaikkea niistä palveluista, joilla ennaltaehkäistään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käyttöä, palveluiden tarvetta sitten siellä hyvinvointialueen puolella.

Huolimatta kuntien merkityksestä ja tärkeydestä myöskin ikäihmisten palveluille on valitettavaa, että hallitus on päätenyt myöskin kunnilta leikkaamaan. Muutama esimerkki: Hallitus on asettanut viime syksyllä talousarviokäsittelyn yhteydessä kuntien val-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 29/2024 vp

tionosuusrahoituksen indeksijarrun, joka vie kunnilta jopa 100 miljoonaa euroa vaalikauden aikana. Tähän päälle kunnille kaatuvat vielä rasitteeksi hallituksen sosiaaliturvaleikkausten välilliset vaikutukset kuntiin, jotka nekin on arvioitu merkittäviksi vuosittain. Kun tätä hallituksen kuntien rahoitukseen ja kuntatalouteen kohdistuvaa politiikkaa suoraan tai välillisesti arvioi, on erittäin valitettavaa, että näitä säästötoimia on ulotettu myöskin kuntiin, koska sieltä kuntien kautta nämä vaikutukset [Puhemies koputtaa] valuvat myös niihin palveluihin, jotka ikäihmisiin merkittävästi vaikuttavat. Olisi viisasta säästää kuntatalous [Puhemies: Pyydän edustajaa siirtymään puhujakorokkeelle!] näiltä leikkauksilta.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Tanus, poissa. — Edustaja Suhonen.

18.30 Timo Suhonen sd: Kiitos, arvoisa rouva puhemies! Nyt todellakin käsittelyssä on vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2024. Pari viikkoa sitten tämä keskustelu käynnistyi, ja koska listalla oli paljon puheenvuoropyyntöjä, niin sitä jatketaan tänään, ja hyvä näin.

On äärimmäisen tärkeä asia kyseessä, ja mieltäni lämmitti tässä vanhusasiavaltuutetun kertomuksessa se, että täällä on selkeitä esimerkkejä siitä, miten vanhusten asioita voidaan parantaa ja kehittää jatkossa, ja täällä on todettu nimenomaan hyvinvointialueiden toimintaa koskevia suosituksia. Täällä on hyviä nostoja, pitkäaikaisen ja lyhytaikaisen ympärivuorokautisen palveluasumisen paikkamäärän lisääminen, kotihoidon saatavuuden lisääminen ja niin edelleen — äärimmäisen tärkeitä asioita.

Itse tuolla Varkaudessa kuntapäättäjänä kun olen jalkautunut näihin kyseisiin toimintoihin, olen nähnyt selvästi sen, mitä se toiminta siellä on. Yhtenä hyvänä esimerkkinä haluan tuoda sen, että myös tämä päivätoiminnan saatavuuden parantaminen, mikä on mainittu tässä raportissa, on hyvällä mallilla Varkaudessa: ”Päivätoimintaa lisätään hyvinvointialueilla ja kuljetukset päivätoimintaan taataan kaikille sitä tarvitseville osallistujille. Näin tuetaan myös iäkkäitä omaishoitajia.” Olen käynyt kaksi kertaa tutustumassa tähän päivätoimintaan — äärimmäisen hyvää toimintaa. Siellä ikäihmiset pääsevät tämmöiseen virikkeelliseen toimintaan, on sosiaalista keskinäistä toimintaa, ja se on myös nimenomaan omaishoitajille hyvä, kun hoidettavat ovat tuolla päivätoiminnassa, niin että omaishoitajat saavat sitten hoitaa omia asioita tai olla vapaapäivällä sinä päivänä. Että äärimmäisen hyvää toimintaa on Varkauden päivätoiminta, siis hyvä esimerkki. Ja olen ymmärtänyt niin, että Pohjois-Savon hyvinvointialueella tämä toimii ainakin Kuopiossa ja Iisalmissa osaltaan. Ja tähän olisi hyvin toivottavaa, että tämä päivätoiminta olisi ihan valtakunnallisesti kattavaa, niin kuin tässä raportissa toivotaan, tämä hyvänä esimerkkinä. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Perholehto, poissa. Edustaja Eestilä, poissa. — Edustaja Kiljunen.

18.32 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa rouva puhemies! Hieman harmittaa se, että tämän vanhusasiavaltuutetun kertomuksen käsittely meillä nyt jakaantuu tavallaan kahtia. Ensimmäisessä vaiheessa keskeytettiin tämän asian puhuminen, ja silloin meillä oli iso lista, niin kuin näkyy nytkin tuossa, edustajia, jotka olivat varaamassa puheenvuoroja, ja oli vilkas keskustelu täällä käynnissä. Meitä oli iso joukko edustajia, jotka halusivat käyttää puheenvuoroja, ja nyt heistä suurin osa on tässä vaiheessa poissa, kun tämä on iltamyöhään tässä kohdassa. Saattaisi olla työjärjestyksen kannalta ehkä pohdittavaa puhemiesneuvostossa,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 29/2024 vp

että jotkut tällaiset isommat teemat pyrittäisiin käsittelemään suurin piirtein loppuun — vaikka tuossa kyllä tuli äsken esimerkki keskustelusta, joka lähti junnaamaan jo vähän tyhjääkin.

Tämä keskustelu, jota vanhusasiavaltuutetun raportista käytiin silloin aikaisemmin, ja nytkin jo tässä vaiheessa käytetyt puheenvuorot osoittavat, että teema on iso. Raportti on mitä tarpeellisin, ja on hienoa, että on ylipäättään saatu perustettua tämä vanhusasiavaltuutetun toimi. Hän seuraa tarkalla silmällä ikäihmisten oloja Suomessa. Hienoa näin, ja nämä raportit ovat todella hyödyllistä luettavaa meille kaikille kansanedustajille ja laajemminkin siitä, miten yhteiskunnassa 1,6 miljoonaa eläkeläistä voivat — merkittävä osa väestöstä, lähes neljäsosa koko väestöstä. Eli puhumme isosta joukosta kansalaisia, tärkeästä ihmisryhmästä, heistä, jotka tämän yhteiskunnan ovat tähän saakka rakentaneet ja kasvattaneet lapsensa, jotka nyt sitten ylläpitävät tätä yhteiskuntaa ja vievät sitä eteenpäin. Äideistämme, isistämme, isovaareista ja mummoista ja itsestämme me puhumme, kun me puhumme iäkkäistä ihmisistä.

Tässä raportissa on monia kohtia, jotka tässä keskustelussakin tuotiin esille, mukaan lukien vaikka hyvinvointialueiden tilanne, josta edustaja Peltonen tässä juuri äsken puhui, mutta ehkä isoja asioita, joita kannattaa tähän nyt erikseen tuoda esille, minä toisin kaksi teemaa:

Toinen on ikäsytyrjinnän kokeminen. Yhä enemmän iäkkäät ihmiset kokevat, että he ovat toisen luokan kansalaisia tässä yhteiskunnassa, että he ovat pudonneet sellaiseen välitilaan. Käytetään termiä ”väestö ikääntyy” eräänä suurena huolenaiheena yhteiskunnassa, ja Eurooppa ikääntyy, eli viitataan jopa Eurooppaankin. Siinä on isoa taakkaa kannettavaksi, vaikka, arvoisa puhemies, se, että meillä on keskimääräinen elinikä noussut neljännesvuosisadan toisen maailmansodan jälkeen, eli 25 vuotta noussut toisen maailmansodan jälkeen, on suurin yhteiskunnallinen saavutus, mitä Suomen historiassa on koskaan saavutettu. Meillä on yhä paremmin toimeentulevia ihmisiä, hyvinvointiyhteiskunta on näyttänyt puolensa, ja ihmisten elinikä pitenee, ja se on saavutus. Se on ehdottomasti saavutus ja hieno asia.

Kun puhutaan sitten, että ikääntyminen lisää yhteiskunnan julkisia menoja, niin siinäkin kannattaa muistaa se seikka, että itse asiassa 90 prosenttia yli 75-vuotiaista ihmisistä elää omissa kodeissaan — 90 prosenttia — ja näistä vain neljäsosa käyttää niin sanottuja julkisia vanhustalouksia, vain neljäsosa. Suurin osa tulee toimeen sillä tavalla kuin kuka tahansa kansalainen. He maksavat myöskin veroja yli viisi miljardia euroa vuodessa — me eläkkeensaajat, iäkkäät ihmiset maksamme veroja. Me olemme jopa palkkatöissä mukana — toistasataatuhatta on kokopäivätoimissa, ja tässä puhuu muuten yksi eläkkeensaaja, joka on kokopäivätoimissa mukana. Me tässäkin iässä olevat ihmiset olemme yhä elinvoimaisia ja itse asiassa voimavara suomalaiselle yhteiskunnalle. Kieltämättä se vanhuusvaihe tulee, ehkä nykyisin noin keskimäärin ottaen 85 vuoden iässä, jolloin me joudumme enemmän niin sanotusti huollettavien kirjoille, huollettavien joukkoon, ja tämä on tietenkin sitten iso kysymys meidän pohtia, mitä se tarkoittaa hoivamenoissa, että yli 85-vuotiaittenkin määrä kasvaa, jotka jo sitten eivät pysty täysin tulemaan itse toimeen — vaikka yli 85-vuotiaistakin 77 prosenttia asuu omassa kodissa, silti niin iso joukko. Me olemme kotipalveluilla heitä sitten tukemassa laajemmin kuin sitä nuorempia.

Eli tässä suhteessa iäkkäämmät ihmiset ovat voimavarana, ja sitten kun se viimeinen vaihe tulee, niin kieltämättä siinä vaiheessa sitten ne hoivamenotkin kasvavat, joka on meille julkisten menojen kannalta tietystyyppinen ongelma. Mutta ei se ole sen kummem-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 29/2024 vp

pi ongelma kuin se, että myöskin lapsuusvaiheesta yhteiskunta kantaa huolen. Se on elämänsä kaaren mittainen kehityskulku, ja varmasti me voimme kaikki osallistua ilolla tähän toimintaan.

Yksi iso seikka, joka tulee vastaan tässä syrjäytymiskokemuksessa, toisen luokan kansalaisuudessa... Tietenkin sehän, että me puhumme usein passiiviväestöstä tai puhumme taakasta ja tällaisilla termeillä lähestytään iäkkäitä ihmisiä, on diskriminoivaa, mutta se, mikä on aito ongelma, on tämä digitalisaatio: Meillä on yli 300 000 yli 65-vuotiasta, joilla ei ole tietokonetta, ja vielä päälle toinen 300 000, jotka eivät osaa kunnolla sitä käyttää. Tässä muuten yksi, jolla on aina vaikeuksia näiden digielementtien kanssa yhteiskunnassa. Kyllä se keskeinen vaatimus, minkä vanhusasiavaltuutettukin omassa raportissaan tuo esille, on se, että meidän täytyisi varmistaa kaikille... Okei, digitalisaatiota voidaan viedä eteenpäin, mutta meidän on varmistettava kaikelle Suomen kansalle oikeus myöskin yksilölliseen palveluun, jossa ihminen kohtaa ihmisen. Siihen meillä on varaa, ja se täytyy meidän huolehtia. Ei voi olla niin, että pankkijärjestelmä kehittyy niin, että ihmiset eivät kykene... Menkää katsomaan kello yhdeksältä kymmeneltä pankkien edustalle — niiden harvojen pankkikonttorien, jotka ovat enää auki: siellä on työttömiä ja ennen kaikkea iäkkäitä ihmisiä, jotka jonottavat epätoivoisesti ja maksavat niistä pankkipalveluista eri summaa kuin ne, jotka toimivat netin kautta. Eli kuormaa kuorman päälle. Tämä on kohtuuton tilanne, että tällä digitalisaatiolla ihmiset kokevat putoavansa julkistenkin palvelujen piiristä pois. He eivät hallitse omia verotuksiaan. Keva toimii digitalisaation kautta... — Ja nyt huomaa, että aikani taitaa olla aika lailla lähellä jo loppua. Täytyy varata puheenvuoro siihen toiseen aiheeseen, josta halusin puhua, joka liittyy eläketurvaan.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Berg.

18.39 Kim Berg sd: Arvoisa puhemies! Kiitos vanhusasiavaltuutetulle ensimmäisen kertomuksensa julkaisemisesta. On tärkeää, että saamme säännöllisin väliajoin ja kootusti tietoa ikääntyneiden tilanteesta ja siitä, mitä pitäisi tehdä vielä toisin.

Vanhusasiavaltuutetun perustaminen oli yksi Marinin hallituksen lukuisista hyvistä päätöksistä. Vanhusasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton viranomainen, joka seuraa ikääntyneiden asemaa ja oikeuksien toteutumista laajasti. Tärkeää on myös, että vanhusasiavaltuutettu tuo havaintojaan ja ikääntyneiden näkökulmaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon.

Arvoisa puhemies! Kertomus tarjoaa hyvän katsauksen siitä, mikä ikääntyneiden tilanne Suomessa on ja mitä ongelmakohtia niin vaikeammassa tilanteessa olevat iäkkäät kuin koko ikääntyvä väestö kokevat. Tosiasia on, että Suomen väestö ikääntyy, jolloin myös ikääntyneiden asema ja oikeuksien toteutuminen nousevat entistä suuremmiksi kysymyksiksi. Hyvä asia on, että vanhusasiavaltuutetun havaintojen mukaan suurin osa iäkkäistä voi hyvin. Kuitenkin heitä, joille aiheutuu erilaisista syistä haittoja, on silti liikaa — satojatuhansia. Myös vähemmistöön kuuluvien iäkkäiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen on kiinnitettävä jatkossa enemmän huomiota.

Arvoisa puhemies! Hallitus sanoo, ettei se ole leikannut eläkeläisiltä, mutta näin on kuitenkin tapahtunut. Vaikka eläkkeet on jätetty indeksijääditysten ulkopuolelle, niin indeksijääditys kuitenkin osuu myös eläkkeensaajan asumistukeen. On arvioitu, että eläkkeensaajista peräti noin 15 prosentin tulot pienenevät. Eläkkeensaajan asumistukea saavat pienituloiset eläkeläiset, eli Orpon hallitus on valinnut leikata iäkkäistä, juuri kaikista pieni-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 29/2024 vp

tuloisimmilta. Myös lääkekaton korotus osuu iäkkäisiin, sillä erityisesti he käyttävät paljon lääkkeitä.

Arvoisa puhemies! Moni ikäihminen jatkaa edelleen töissä, vaikka henkilökohtainen eläkkeelle pääsemisen ikä olisi jo ylitetty. Suomessa on työvoimapulaa, jonka takia eläkeiän ylittäneet ovat tärkeä voimavara suomalaiselle työelämälle. Samalla on huomioitava, että Suomessa on edelleen ikäsyrjintää muun muassa työelämässä. Ikäsyrjinnän takia moni, joka haluaisi tai voisi työskennellä vielä eläkeiän läheisyydessä tai sen jälkeen, ei enää valitettavasti löydä töitä. Tähän puuttuminen edellyttää myös negatiivisiin asenteisiin puuttumista ja iän tuoman kokemuksen ja osaamisen parempaa arvostamista.

Arvoisa puhemies! Nostan esille myös ympärivuorokautisen palveluasumisen henkilöstömitoituksen, joka oli tarkoitettu turvaamaan ympärivuorokautisessa hoidossa olevien iäkkäiden tilannetta. Kehitys vuodesta 2020, jolloin mitoitusta säädettiin tulemaan portaittain voimaan, on ollut hyvää. Silti Orpon hallitus päätti viime syksynä siirtää henkilöstömitoituksen täyttä voimaantuloa vasta vuoteen 2028. Tämä päätös oli käsittämätön. Vanhusasiavaltuutetun yhtenä suosituksena onkin, että henkilöstömitoituksen vaikutuksia iäkkäiden saaman hoidon laatuun on seurattava erityisesti niinä vuosina, kun mitoituksen nostamista 0,7:ään lykättiin. Tämä on hyvin tarpeellinen suositus, sillä päätös usean vuoden siirtämisestä heikentää hoidon laatua ja kasvattaa alan ammattilaisten työn kuormitusta ja epävarmuutta.

Arvoisa puhemies! Ikääntyneet ovat nähneet monenlaisia vaiheita yhteiskunnassamme ja maailmassamme, ja heidän näkemystään tulee kunnioittaa. Iäkkäiden tilanteet ovat erilaisia, kuten kertomus tuo hyvin esille. Kaikki heistä ovat kuitenkin antaneet vuosien varrella oman panoksensa yhteiskuntamme rakentamiseen ja ylläpitämiseen.

Arvoisa puhemies! Yhteiskunnan sivistyksen taso määritellään tavasta, jolla se kohtelee ikääntyneitä.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Kallio.

18.44 Vesa Kallio kesk: Arvoisa rouva puhemies! ”Vanhusasiavaltuutetun työn koskettavimmat hetket ovat liittyneet tilanteisiin, joissa iäkkäiden vaikeasti sairaiden ja toimintakyvyltään hyvin hauraiden henkilöiden mahdollisuudet ihmisarvoiseen elämään ovat olleet vakavasti uhattuina.” Tämä teksti löytyy vanhusasiavaltuutetun kertomuksen alusta. Tämä teksti kuvaa liian hyvin liian monen vanhuksen tilannetta Suomessa.

Arvoisa puhemies! Yhdenkään vanhuksen ei tulisi pelätä illalla nukkumaan menemistä sen takia, ettei hänellä ole yön aikana apua tarjolla. Yhdenkään vanhuksen ei tulisi pelätä, ettei hän saa riittävästi ruokaa tai ettei hän pääse pesulle tai vessaan. Yhdenkään vanhuksen ei tulisi pelätä sen takia, ettei hänellä ole varaa ruokaan tai lääkkeisiin. Yhdenkään vanhuksen ei tulisi pelätä sen takia, ettei hän saa tarvittavaa hoitoa läheltä ja nopeasti tai ettei hänellä ole siihen varaa. Yhdenkään vanhuksen ei tulisi pelätä sen takia, että hän joutuu hoidettavaksi niin kauas, ettei hänellä ole mahdollista nähdä puolisoaan.

Arvoisa rouva puhemies! Siskoni Aila Pikkarainen väitteli joitain vuosia sitten ikääntyneiden aikuisten toimijuudesta kuntoutuksessa. Joitain huomioita tästä väitöskirjasta:

Jos kuntoutus keksittäisiin tänään ilman sen nykyisiä teoreettisia, historiallisia, kulttuurisia tai institutionaalisia perinteitä, valta-asemia ja taloudellisia lähtökohtia, millaista se olisi ja kenelle se kohdistettaisiin?

Pöytäkirjan asiakohta PTK 29/2024 vp

Yli 65-vuotiaat suomalaiset ikääntyneet aikuiset muodostavat yli miljoonan kansalaisen heterogeenisen joukon. He toimivat erilaisissa asiakastilanteissa yksilöllisinä elämäntapa- kutoimijoina tehden valintoja ja päätöksiä ympäröivien rakenteiden luomissa puitteissa, mutta myös tehden päätelmiä itsestään kohdatessaan erilaisia asiantuntijoita ja ammattilaisia näissä tilanteissa.

Jos ikääntymistä tarkastellaan vain terveyden, toimintakyvyn ja hyvinvoinnin näkökulmasta, se näyttäytyy fyysisen ja lääketieteellisesti painottuneen kuntoutuksen näkökulmasta heikosti vaikuttavalta. Ikääntyminen ei ole kuitenkaan talous- ja terveystalouden näkökulmasta yksilön huono valinta tai epäonnistunut päätös, vaan laajittuvainen ja inhimillinen fakta. Sitä ei siis voida verrata mihinkään sellaiseen yksilölliseen valintaan tai päätökseen, jotka liittyvät esimerkiksi tiettyihin elämäntapa-keihin sairastua, menettää työ- tai toimintakykyä tai syrjäytyä. Ihmisyyteen vain yksinkertaisesti sisältyy ikääntymisen eteneminen ja vanhuuteen eläminen. Me siis kaikki elämme, kasvamme ja kehityimme kohti vanhuutta.

Samoin numeroina kuvattu ikä, sukupuoli, siviilisäätö tai asuminen taustamuuttujina ovat huomattavasti monimuotoisempia elämäntavan ja toimijuuden osia kuin se, miten ne määrittyvät määrällisessä tutkimuksessa. Kun ikääntyneiden aikuisten pitkä elämä operationaalistetaan yhdeksi kronologiseksi numeroksi, sulkee se pois kaiken sen, mitä elämäntavan toimijuus todellisuudessa on. Toimijuus voidaan tulkita aktiivisen ja onnistuneen ikääntymisen tavoitteena. Ikääntyneen aikuisen toimijuus voi näyttäytyä pienenä, kapeutuneena tai niukkana, mutta silloinkin tulee pohtia toimijuutta suhteessa hänen yksilöllisiin ja elinympäristöön liittyviin tekijöihinsä.

Arvoisa puhemies! Suora sitaatti siskoni väitöskirjasta:

”Olen vuosia puhunut ikääntyneiden kutistetusta elämästä, jota pidän nykyisen ajattelun näkökulmasta epäkorrektina. Ikääntyneen toimijuus on voinut kutistua ympäröivien rakenteellisten tekijöiden vuoksi. Jokainen ikääntynyt itse myös valitsee ja päättää, mikä on riittävän hyvää toimijuutta hänelle. Rakenteiden ei tulisi kuitenkaan määrittää häntä esimerkiksi kykeneväksi itsenäiseen kotona asumiseen, jos se estää hänen yksilöllisen toimijuutensa mielekkään toteutumisen. Kotona asumiseen ja palveluasumiseen liittyy sellaista sosiokulttuuristen rakenteiden valtaa, jota ei ole juurikaan tunnustettu tai tunnustettu.

Ikääntyneet aikuiset tarvitsevat yhdenvertaiset, toimijuuslähtöiset palvelut, joissa heidän elämäntavunsa nähdään resursseina tuottaa vaikuttavia ja toiveikkaita tulevaisuuteen kantavia prosesseja. Heitä ei tule asemoida yksinomaan sairaita tai jatkuvia menetyksiä kohtaaviksi post- tai kvasiaikuisiksi, joiden viimesijainen positio on olla hoidon ja hoivan kohteena. Ihmisen oikeus toimijuuteen, oli se millaista tahansa, säilyy niin kauan kuin on elämää, ja ihminen elää niin kauan, kunnes hän kuolee.”

Arvoisa puhemies! Yhdenkään suomalaisen ei tulisi pelätä vanhenemistaan.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Kiuru, Pauli.

18.49 Pauli Kiuru kok: Arvoisa rouva puhemies! Jatketaan keskustelua tästä vanhusasiavaltuutetun kertomuksesta, erinomaisia nostoja, ja nyt tässä on ehtinyt pääsiäisen aikana lukemaan sen lävitse.

Digitalisaatiosta oli puhetta. Edustaja Kiljunen nosti asian esiin. 330 000 ikääntynyttä, joilla ei ole digitaatioita, on käytännössä monelta osin yhteiskunnan palvelujen ulkopuolella, ja näin ei saisi olla. Tarvitaan edelleen perinteisiä tapoja saada yhteiskunnan palveluja,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 29/2024 vp

yrittäjien palveluja: kasvokkain, puhelimella. Ja vaikka niitä digitaalisuuteen liittyviä taitoja on, niin ihmisen ikääntyessä voi tulla ongelmia hahmotuskyvyn, näkökyvyn ynnä muitten aistien kanssa, jolloin mahdollisuudet, valmiudet käyttää niitä digitaalisia taitoja, joita on aikaisemmin ollut, heikkenevät, ja siitäkin syystä palveluita edelleen tarvitaan perinteisillä tavoilla.

Tietojen keruuta tilastoihin ja asiakastytytyväisyystutkimuksia tai palvelututkimuksia tehdään, ja on hyvä, että tehdään, ja siihen on tässä kertomuksessa puututtu, ja on puututtu nimenomaan siitä näkökulmasta, että myös ikääntyneet tulee huomioida. On täysin sietämätön ajatus, että ikääntyneitä rajataan tutkimusten ulkopuolelle pelkästään vain sen takia, että joitakin ihmisiä ei sitten tavoiteta digitaalisilla menetelmillä tai joillain muilla menetelmillä, mitä sitten tutkimuslaitos haluaa käyttää. Kaikkien mielipide tulee selvittää, ja tätä asiaa myös oikeusasiamies käsittelee kantelussa, jonka olen tehnyt.

Sitten ulkoilusta on hyviä nostoja. Valtuutettu korostaa, että iäkkäillä on oikeus päästä ulkoilemaan ja hoitamaan asioitaan toimintakyvystään riippumatta. On suorastaan häpeällistä, että laki eläinten hyvinvoinnista ja tämän tyyppiset lait määrittelevät tarkemmin sen, mitä oikeuksia on eläimillä, kuin määritellään se, mitä oikeuksia on ihmisillä, kun puhutaan ulkoilusta, liikunnasta. Ja tämä liikkumattomuuden rajoittuminen voi liittyä kotihoitoon tai palveluasumiseen. Ihmisillä pitää olla oikeus päästä ulos ja liikkumaan kykyjensä mukaan.

Ikäsyrrjintä työelämässä ei aivan tarkkaan tähän kuulu, mutta se on tärkeä asia. Väestö ikääntyy. Me tarvitsemme lisää työntekijöitä. On sietämätöntä se, että jo yli 50-vuotiaat, jopa nuoremmat, katsotaan työmarkkinoilla liian vanhoiksi — aktiivista työkästä voi olla vaikka kuinka paljon jäljellä. Tv:ssä haastateltiin 80-vuotiaasta tehtaasta työnjohtajaa. Oteetaan historiasta vähän taaksepäin: Mannerheim oli 72-vuotias talvisodan syttyessä ja [Puhemies koputtaa] hyvin palvellut, hänen osaamisensa kelpasi. [Kimmo Kiljunen: Vielä presidenttikausi perään!]

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Hopsu poissa. — Edustaja Viitala.

18.53 Juha Viitala sd: Arvoisa puhemies! Nyt kun keskustelussa on vanhusasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle, niin ajattelin puhua muutaman sanan siitä, muistammeko riittävän usein, millainen voimavara ikäihmiset ovat monille perheille ja siten koko yhteiskunnalle.

Kuinka monta kertaa pelikenttien laidalla tai jumppasalien ulkopuolella odottaa vanhemman sijaan isovanhempi, ja missä ovatkaan lasten vanhemmat sillä aikaa? Harvemmin kuitenkaan missään sen kummoisemmassa paikassa kuin töissä tai kotona arjen askareita tekemässä, mutta se korvaamaton apu, jonka moni isovanhempi säännöllisesti tai epäsäännöllisesti lapsiperheille tarjoaa, mahdollistaa näille lapsiperheille useita arjen asioita. Kun isovanhemmat auttavat hakemaan lapsia päiväkodista tai harrastuksista, voi vanhempi jäädä töihin tekemään pidemmän työpäivän, pestä kotona pyykkiä tai laittaa vaikkapa ruuan valmiiksi. Omat aikatauluhaasteensa ovat myös perheissä, joissa tehdään vuorotyötä epäsäännöllisiin aikoihin tai työmatkat ovat pitkiä. Monelle isovanhempien apu on se ratkaiseva tekijä, jonka ansiosta arki ylipäätään sujuu.

Isovanhempien rooli ei rajoitu vain käytännön apuun, vaan he tarjoavat myös tärkeää tunneperäistä tukea lapsilleen sekä lapsenlapsilleen. Heidän panoksensa on yhteiskunnallisesti suuri, mutta sen arvon mittaaminen rahassa on vaikeaa, ellei jopa mahdotonta. Joten

Pöytäkirjan asiakohta PTK 29/2024 vp

on hyvä sanoa myös kiitos isovanhemmille, jotka monesti mahdollistavat hieman toimivamman arjen varsinkin monille lapsiperheille.

On tärkeää myös muistaa, että kun lapset kasvavat ja isovanhemmat ikääntyvät, vaihtuu avuntarve yleensä toisinpäin. Muistetaanhan siis, nuoremmat sukupolvet, pitää huolta myös isovanhemmista sekä ikäihmisistä laajemminkin ja avustaa heitä heidän päivittäisissä askareissaan sekä tarpeissaan.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Peltonen.

18.55 Eemeli Peltonen sd: Arvoisa puhemies! Edellinen puheenvuoroni jäi hieman kesken, joten jatkan siitä, mihin jäin.

Ehdin tuossa aiemmassa puheenvuorossani perustella sitä, miten sote-uudistuksen jälkeenkin kunnille jää monia hyvin tärkeitä ikäihmisten arkeen vaikuttavia palveluita aina sieltä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palveluista muun muassa ikäihmisten asumisneuvontaan, joka toden totta on monessa kunnassa hyvin toimivaksi ja hyväksi havaittu palvelu. Ja kun tämä kuntien rooli ikäihmisten arjen palveluiden mahdollistajana edelleen jatkuu, niin on hyvin valitettavaa se, että hallitus on kohdistamassa myös näitä valtiontalouden säästöjä kuntien rahoitukseen, mikä sitä kautta väistämättä tulee näkymään myös joidenkin kuntien mahdollisuudessa tuottaa ja tarjota näitä palveluita, jotka ovat tärkeitä myöskin meidän vanhenevalle väestölle.

Viime syksyn budjetista muutama nosto:

Ehdin mainita tämän indeksijarrun, jonka säätäminen voi kuulostaa pieneltä, mutta kylä se kunnilta vie jopa sata miljoonaa euroa rahoitusta vaalikauden aikana. Me tarvitsisimme nyt tässä yhteiskunnassa sellaista talouspolitiikkaa myös maan hallitukselta, jossa tämä kuntien merkitsevä rooli keskeisten palveluiden tuottajana tunnustetaan, ja ennen kaikkea siinä muuttuvassa toimintaympäristössä, jossa kunnat ovat, mahdollistetaan myös tällä rahoituksen puolella kunnille mahdollisuudet onnistua niissä tärkeissä tehtävissä, niiden toteuttamisessa, jotka kunnille lakisääteisestikin kuuluvat.

Ehkä vielä kuntien toimintaan haluan sen verran mennä tämän vanhusasiavaltuutetun kertomuksen yhteydessä ja nostaa esiin ja korostaa sitä, että yhä tärkeämpää kuntien kehittämisessä, palveluiden kehittämisessä, myös tulevaisuudessa, on ikäystävällisyyden huomioiminen. Mielestäni se on erittäin hyvä käsite, ja on ollut ilo huomata se, miten myöskin kunnallisessa, paikallisessa, keskustelussa ikäystävällinen kunta on usein asetettu tavoitteeksi ihan jopa sinne kuntastrategioihin asti. Sehän tarkoittaa käytännössä sitä, että aivan kaikessa kunnallisessa kehittämisessä huomioidaan se, miten päätökset, palvelut ja asiat on järjestetty kunnassa ja vaikuttavat myös ikäihmisten arkeen. Meillähän toimii lakisääteisiä ikäihmisten neuvostoja, vanhusneuvostoja, jotka ovat myöskin hyvin tärkeitä toimijoita siellä kunnassa, ja nämä toimijat täytyy saada siihen kunnan kehittämiseen vahvasti mukaan, jotta tämä ikäystävällisyys voi tavoitteena aidosti myöskin kuntia kehitettäessä toteutua.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Kiljunen.

18.58 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Aivan kuten edelliselläkin puhujalla, minullakin jäi kesken puheenvuoroni, ja jatkan siitä, minkä vielä halusin tähän tuoda esille, eli eläkkeensaajien toimeentulo:

Pöytäkirjan asiakohta PTK 29/2024 vp

On huomattava, että kun me käytämme termiä vanhuuseläkkeet, usein me viittaamme toimeentulon osalta, että kansaneläkkeet ja takuueläkkeet ovat se keskeisin toimeentulon lähde kaikkein pienituloisimmille eläkeläisille, ja arvoisa puhemies, juuri näin on. Se on sitä ihan perustoimeentuloa turvaavaa eläkettä, jos puhumme ikäihmisten toimeentulosta. Mutta kannattaa muistaa, että 98 prosenttia eläkkeensaajista nauttii Suomen vanhuuseläkettä, joka ei ole kansaneläke, niin kuin se aikaisemmin on katsottu, tai takuueläke, joka turvaa sen viimekätisen toimeentulon, vaan se on työeläke.

Kiitos tälle hallitukselle, että se on pitänyt kiinni siitä sitoumuksestaan hallitusohjelmaa laadittaessa, että eläkeindeksiin ei kosketa — ja eläkeindeksi tarkoittaa tässä erityisesti nimenomaan työeläkeindeksiä, joka siis koskee 98:aa prosenttia eläkkeensaajista.

Nyt, tänä keväänä, on uusi sävy keskusteluilmapiirissä. Hallitus on etenemässä kehysriiheen, ja valtiovarainministeri on jo julkisestikin kertonut siitä, että harkitaan myöskin eläkeindeksiin puuttumista. Täällä on myöskin esitetty näkemyksiä, tässäkin salissa on kuultu näkemyksiä, että on outoa, että ylipäätään jätetään eläkkeensaajat näiden leikkaussaksien ulkopuolelle, joilla kuritetaan muuta yhteiskuntaa ja muita kansalaisryhmiä.

Ikään kuin elettäisiin siinä harhaluulossa, että eläkeindeksien heikentäminen ja sitä kautta eläketulojen vähentäminen auttaisi valtiontalouden alijäämissä. Näinhän ei ole, vaan päinvastoin se saattaa pahentaa valtiontalouden alijäämiä. Miksi näin ei ole? Sen takia, että työeläkevarat eivät ole osana valtiontaloutta vaan eläkeindeksin leikkaaminen kasvattaisi ei valtiontalouden tuloja vaan eläkerahastoja, jotka tälläkin hetkellä ovat jo ennätyskorkealla, Suomen historian ennätysluvuissa, 250 miljardia euroa. Kannattaa muistaa, että se valtiontalouden velkakin on siinä 150 miljardin euron tasolla, niin että itse asiassa maa ei ole nettovelalla laskettuna lainkaan velkaantunut — tänäänkin kävimme tätä velkakeskustelua täällä — mutta kyllä me tiedämme, että eläkevarat eivät ole myöskään käytettävissä budjetin alijäämien kattamiseen, vaan nämä eläkerahastot on varattu eläkkeiden maksuun. Se on se lähtökohta. Siinä mielessä ne ovat niin kuin oma osa julkista taloutta, mutta eivät valtiontalouden puolella.

Eläkeleikkaukset ja ajatustapa siitä, että me ikään kuin saattaisimme myöskin eläkkeensaajat saman kohtelun piiriin kuin muut kansalaiset näillä leikkauksilla, on sikäli kummallinen, että ikään kuin kuvittelisi, että joku nuori ilahtuisi hallituksen leikkaussaksista, jos me lähtisimme kurittamaan myöskin eläkkeensaajia.

Ennen kaikkea kohtuuttominta on se, että eläkkeensaajien joukossa, tämän 1,6 miljoonan ihmisen joukossa, on erittäin suuri joukko hyvin pienituloisia ihmisiä. Mediaanieläke tällä hetkellä Suomessa on noin 1 600 euroa kuukaudessa, eli 50 prosenttia eläkkeensaajista saa alle 1 600 euroa kuukaudessa, ja kun puhutaan köyhyysrajasta, noin 1 300 eurosta, siellä on yli 500 000 eläkkeensaajaa tuolla tasolla eläviä ihmisiä, eli me puhumme puolesta miljoonasta ihmisestä. On täysin kohtuutonta, on täysin kohtuutonta lähteä leikkaamaan sellaisten ihmisten toimeentulosta, joilla ainoa aito tulonlähde on tämä eläketurva. Sen takia, kun eläkeindeksien leikkauksilla ei hyödynnetä valtiontalouden alijäämiä vaan pikemminkin pahennetaan sen vuoksi, että verotulot jäävät saamatta julkiselta taloudelta, jos eläkeindeksejä heikennetään, tämä eläkeindeksiin puuttuminen ei ole mikään ratkaisu valtionvelkakysymykseen ja valtion velkaantumisen ja alijäämäkeskusteluun, mitä täällä on puhuttu. Siinä rankaistaan täysin väärää ihmisryhmää väärällä tavalla ja pahennetaan pikemminkin yhteiskunnan sisäistä jakautuneisuutta.

Outoa on myöskin, että tähän on rakennettu tämmöinen sukupolvien välinen vastakkainasettelu. Tässä suhteessa tällaista jakoa ei ole olemassa. Kyllähän nuorille ihmisille on suu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 29/2024 vp

reksi hyödyksi ja iloksi, että heidän vanhempansa ja isovanhempansa kuitenkin saavat turvattua sen minimitoimeentulon, minkä he ovat lakisääteisesti ansainneet maksamalla työeläkevakuutusmaksuja, sitä, mitä tekevät työssäkäyvät ihmiset tälläkin hetkellä ja varmistavat itsellensä sitä tulevaa eläketurvaansa. Sen takia tämäntapainen vastakkainasettelun rakentaminen ja lähteminen heikentämään eläkeläisten tuloja kuvittelulla, että se auttaisi valtiontalouden tasapainottamisessa, on illuusio.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Kilpi.

19.04 Marko Kilpi kok: Arvoisa rouva puhemies! Täytyy minunkin muutama sananen lausua vanhusasiainvaltuutetun kertomuksesta, ensimmäisestä, historiallisesta kertomuksesta, näin eduskunnan ikäverkoston varapuheenjohtajana, jollainen itse asiassa olen toista kautta. Itse asiassa vanhusasiainvaltuutettu onkin peräisin juuri tuolta ikäverkostosta. Valtuutettu Päivi Topo oli siellä tekemisissä viime kauden aikana, ja äärimmäisen hyvin näkyy juurikin tämä kädenjälki, mikä oli myöskin silloin nähtävissä hänen toimissaan.

Itse asiassa, kun katsotaan tätä aineistoa, täällä on yli 200 sivua äärimmäisen hyvää, ansiokasta materiaalia, nostoja siitä, mitä haasteita ikäihmisten elämässä on. Juurikin näitä asioita ollaan myös siellä ikäverkostossakin käsitelty ihan jo tuolta perusasioitten toteutumisesta, tasavertaisuudesta, perusoikeuksista, yhdenvertaisuudesta, joiden pitäisi olla meille kaikille kansalaisille aivan perusasioita, niitä, mitä jokaisella pitäisi olla, oikeus olla tasavertainen, mutta ikävä kyllä iäkkäitten ihmisten kohdalla se ei aina olekaan niin itsesäänselvää asia. Täällä on myöskin juurikin digitaalisuuden tuomat haasteet, jotka ovat myöskin äärimmäisen iso asia ja jotka myös luovat epätasa-arvoa ja ongelmia näitten perusoikeuksien toteutumisessa ja palveluidenkin pariin pääsemisessä. Paljon on työtä tehtävänä, niin kuin näkyy, siinä, että saadaan ikäihmisten elämä sujuvoitettua ja sille tasolle, niin kuin sen pitäisi olla.

Tässä on omat haasteensa kyllä siinäkin, millä tavalla siihen saadaan riittävää rahoitusta. Täällä on otettukin esille, niin kuin esimerkiksi edustaja Peltonenkin, esimerkiksi kuntarahoituksen leikkaukset. Siihen on tietenkin tietynlaiset syyt, minkä takia meillä nämä talouden ongelmat ovat olemassa. Viime kaudella kyllä monta kertaa näistä varoiteltiin, ja muistan hyvin sielläkin tarkastusvaliokunnassa, mitenkä hyvin usein tilintarkastajat kävivät sanomassa, että nyt on tehtävä jotain tälle velkaantumiselle, ihan sieltä ensimmäisestä tilintarkastuksesta lähtien. Ne varoitukset kaikuivat kuuroille korville. Nyt me ollaan siinä tilanteessa, mistä silloin varoitettiin, ja ikävä kyllä näitä toimia on nyt sitten pakko tehdä, [Puhemies koputtaa] ja se asettaa kyllä kohtuuttomia vaikeuksia ikäihmistenkin asioitten hoitamiseen. — Kiitos.

Toinen varapuhemies Tarja Filatov: Edustaja Kiuru.

19.07 Pauli Kiuru kok: Arvoisa rouva puhemies! Ikäsyrrjinnästä puhutaan tässä kertomuksessa laajasti, ja ikäsyrrjintä... Tai otetaan käsittelyyn ensinnäkin lainsäädäntö, samoin kaikkennäköiset periaatepäätökset ja ohjeet, joita hallinto tuottaa. Lainsäädännössä on selkeät ohjeet siitä, miten lainsäädäntöä pitää tehdä, minkälaisia vaikuttavuusarvioita pitää tehdä siinä vaiheessa, kun mietitään, miten mahdollinen lakimuutos tai uusi laki vaikuttaa eri asioihin yhteiskunnassa: on mietittävä ympäristövaikutukset, yrittäjyysvaikutuksia, taloudellisia vaikutuksia, sukupuolten välistä tasa-arvoa, hallituksen esityksissä on mietittä-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 29/2024 vp

vä kielellisiä oikeuksia ja näin poispäin. No tähän tasa-arvoon tietysti liittyy myös tämä ikäkysymys, mutta valitettavasti, kuten tässä kertomuksessa todetaan, valitettavan usein ikään liittyvät vaikutusarvioinnit jäävät vähälle tai pahimmillaan jopa kokonaan tekemättä. Eli saatetaan tehdä uutta lakia, hallituksen esitystä... Ja nyt puhun kaikista hallituksista, en tässä lähde mitään erityistä hallitusta osoittelemaan. Tämä on ongelma, joka on pitempään ollut olemassa ja on edelleenkin. On arvioitava myös sitä, miten kyseisillä laeilla on vaikutusta ikääntyneiden elämään, sen väestönosan elämään, joka on kasvava väestöryhmä yhteiskunnassa.

Muistan — taisi olla ensimmäisellä vaalikaudellani, jolloin olin eduskunnassa — kun käsiteltiin vanhuspalvelulakia, pitkä, hyvä lakiesitys sinänsä, ja tein siitä hallituksen esityksestä tämmöisen frekvenssilaskelman ja poimin sieltä eri sanoja. Sieltä löytyi sellaisia niin sanottuja byrokratiasanoja, kuten ”itsearviointi”, tämäntyypisiä sanoja, jopa kymmeniä kertoja. Sitten kun lähdin poimimaan sieltä sanoja, jotka liittyvät esimerkiksi ulkoiluun, niin tuli yksi tai kaksi osumaa. Siis ihmisellä ei ole välttämättä oikeutta ulkoiluun, tai se oikeus on, mutta sitä ei ikään kuin tuoda sinne esitykseen mukaan, ja se kertoo siitä, että sitä ei ole riittävästi mietitty.

Palaan siihen rekrytointiasiaan, josta edellisessä puheenvuorossani puhuin. Olen lyhyen aikaa elämässäni ollut henkilöhakukonsulttina. Yritys siis teettää ammattilaisilla, psykologeilla, soveltuvuusarvioita. Ja kun niitä raportteja olen ollut sitten raportoimassa eri yrityksille ja yhteisöille, niin valitettavasti jouduin tilanteisiin, joissa toimeksiantaja sanoi, että tuossa on läjä, tässä ovat ne yli viisikymppiset, tämä porukka ei meitä kiinnosta, otetaan sitten näitä vakavasti otettavia ehdokkaita täältä käsittelyyn — aivan uskomatonta. Ja tätä tapahtui niin julkisella puolella kuin yrityksissä — viisikymppisiä ihmisiä pino B:hen, vaikka on erinomaiset soveltuvuusarviot ja CV:t.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sosiaali- ja terveysvaliokuntaan, jolle työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan on annettava lausunto.